

Lägesrapport om fem uppdrag inom våldsområdet

April 2022

start.stockholm

Lägesrapport om ett antal uppdrag inom våldsområdet april 2022

Publikationsnummer: Klicka här för att ange publikationsnummer

Dnr: 3.1.1-201/2022

ISBN: Klicka här för att ange ISBN

Utgivningsdatum: Maj 2022

Utgivare: Socialförvaltningen, Stockholms stad

Kontaktperson: Malin Torberger och Marie Haesert

Produktion: Klicka här för att ange produktion

Distributör: Klicka här för att ange distributör

Omslagsfoto: Klicka här för att ange omslagsfoto

Konsult: Klicka här för att ange konsult

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	4
Uppdragen.....	4
Disposition.....	5
Att upptäcka våld	5
Stöd till våldsutsatta	7
<i>Stöd till barn och unga</i>	<i>7</i>
<i>Stöd till vuxna</i>	<i>12</i>
Implementering av stadens handlingsplan för att motverka människohandel och prostitution.....	15
Slutord	20

Inledning

I denna rapport redogörs för det arbete som pågår i fem olika uppdrag rörande våld i nära relation, hedersvåld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende relation, som förvaltningen har i budget 2022. Det är en lägesrapport för våren 2022.

Arbetet mot dessa typer av våld är omfattande i Stockholms stad, och sker till största delen inom ramen för Stockholms stads program mot våld i nära relation, hedersvåld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende relation 2021-2025.

Bakgrund

Stadens program mot våld som nämns ovan har en viktig funktion som ett stöd för ett långsiktigt arbete mot våld och utgör en ram för utvecklingsarbetet. Genom att sprida programmet belyses frågan om våld, pekar på utvecklingsområden och de åtaganden som olika nämnder har. Förvaltningen arbetar för att stärka sin stödjande och uppföljande roll gentemot de nämnder som har ett flertal åtaganden i form av aktiviteter i programmet (däribland stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden). Detta görs bland annat genom erbjudande från ansvariga utredare på förvaltningen om presentation av programmet för ledningsgrupper och liknande. Fokus är då på den berörda nämndens åtaganden och att de ska komma igång med sitt arbete. Ytterligare en del av det stödjande arbetet är den samordningsgrupp som håller på att skapas för att via nyckelpersoner på respektive förvaltning stötta i det konkreta genomförandet av programmet. Förvaltningen har också tagit fram så kallade styrkort för att stötta nämnderna i deras arbete, liksom annat material som ska göra det enkelt att ta till sig programmet och sprida information på sin arbetsplats. Inom ramen för programmet pågår också ett arbete med att, i samråd med kommunstyrelsen, ta fram ett stödmaterial till chefer i staden, rörande stadens roll som arbetsgivare och att kunna upptäcka och stötta utsatta medarbetare. Programmet anger en struktur för arbetet mot våld och uppdragen som redovisas i denna rapport går alla att koppla till programmet.

Uppdragen

De uppdrag som redogörs för i rapporten följer nedan.

- *Socialnämnden ska stötta brottsutsatta och vittnen, och då särskilt vuxna och barn som är eller har varit utsatta för våld av närstående eller övergrepp i rättssak.*

- *Socialnämnden ska tillsammans med stadsdelsnämnderna stärka arbetet med att erbjuda adekvat stöd och hjälp till personer som har blivit utsatta för våld och bland annat sexuellt våld, oavsett förövare.*
- *Socialnämnden ska ta fram och implementera rutiner för ett systematiskt användande av FRED-kortfrågor¹ i syfte att upptäcka våldsutsatta och våldsutövare.*
- *Socialnämnden ska fortsätta utveckla stödsatser vid placering av hotade/våldsutsatta barn och vuxna på skyddade boenden, liksom stödet till barn, unga och vuxna efter avslutad placering.*
- *Socialnämnden ska implementera handlingsplanen mot människohandel med särskilt fokus på handel med barn och handel för sexuella ändamål.*

Uppdragen om FRED-kortfrågor samt implementering av handlingsplanen mot prostitution och människohandel kommer att redovisas i separata avsnitt, medan de övriga tre redovisas tillsammans, men uppdelade på stöd till barn och unga respektive vuxna.

Disposition

Arbetet inom de olika uppdragen redovisas i de följande avsnitten. Först, i avsnittet ”upptäckt av våld”, redogörs för framtagandet och implementeringen av rutinen för ett systematiskt användande av FRED-kortfrågor. Därefter, i avsnittet ”stöd till våldsutsatta”, redogörs för de uppdrag som handlar om att stärka och utveckla stödet till våldsutsatta barn och vuxna. Implementeringen av stadens handlingsplan för att motverka människohandel och prostitution beskrivs i avsnittet med samma namn. Av utrymmesskäl används huvudsakligen begreppet ”våld”, och då avses alla de ovan nämnda formerna av våld.

Att upptäcka våld

Våld förekommer överallt i samhället och personer utövar och blir utsatta för våld oavsett socioekonomisk status, bakgrund, härkomst och andra bakgrundsfaktorer. Våldsutsatta och våldsutövare finns inom alla verksamhetsområden inom socialtjänsten och därför är det

¹ FRED-kortfrågor är en standardiserad bedömningsmetod för att fråga om våldsutsatthet i enskilda ärenden, framtaget av Socialstyrelsen. Målgruppen är vuxna våldsutsatta i nära relation.

viktigt att kompetens om våld och verktyg för att upptäcka det också finns inom hela socialtjänstområdet. Vissa faktorer, såsom att ha ett missbruk eller psykiatrisk problematik, ökar risken för våldsutsatthet i nära relation. Socialstyrelsens nyligen utkomna rapport över de utredningar de gör när en vuxen person dödas eller utsätts för försök till dödligt våld av närstående, *Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018-2021*, visar att cirka 1/3 av offren hade ett missbruk och ungefär lika många minst ett psykiatriskt tillstånd. Många hade både och. Av de vuxna som dödades eller utsattes för mordförsök av en närstående hade hälften haft kontakt med socialtjänsten under det sista året innan brottet, och de vanligaste enheterna de hade haft kontakt med var försörjningsstöd, missbruk och beroende samt barn och unga. Det är således extra viktigt att personer som arbetar inom dessa verksamheter har kompetens att se signaler och fråga om våldsutsatthet.

Ett av förvaltningens uppdrag är att ta fram och implementera en rutin för systematiskt användande av FRED-kortfrågor för att upptäcka våldsutsatta och våldsutövare. FRED-kortfrågor är avsett att användas i mötet med personer som är över 18 år för att fånga upp våldsutsatthet. Våldsutövare kan därmed bara upptäckas indirekt genom användande av FRED-kortfrågor, via den våldsutsatta. Inom alla verksamhetsområden som möter vuxna, det vill säga ekonomiskt bistånd, missbruk och beroende, socialpsykiatri och funktionsnedsättning/LSS, används idag någon form av frågor om våld i syfte att upptäcka utsatthet. Det finns frågor i eller som en bilaga till alla utredningsmanualer som används (DUR, ASI och IB). Det har under flera år pågått dialoger mellan socialförvaltningen och juridiska avdelningen rörande hur frågor om våldsutsatthet får och kan ställas i (samband med) utredningar där våldsutsatthet inte är direkt kopplat till behovet av den ansökte insatsen, exempelvis hemtjänst, daglig verksamhet och försörjningsstöd. Under våren 2022 har förvaltningen återigen varit i kontakt med juridiska avdelningen för att stämma av kring att använda FRED-kortfrågor på ett systematiskt sätt inom alla områden som rör vuxna. Förvaltningen har vidare kontaktat äldreförvaltningen och tagit del av deras framtagna vägledning rörande dessa frågor i äldreomsorgen. Diskussioner förs inom förvaltningen kring hur FRED-kortfrågor kan komplettera de befintliga våldsfrågorna i utredningsmanualerna. Till hösten planerar förvaltningen en utbildning i FRED-kortfrågor och upphandling av föreläsare är påbörjad.

När det gäller barn och unga ställs ofta frågor om våld inom ramen för en barnavårdsutredning, dock inte rutinmässigt i alla stadsdelsnämnder. Våld i olika former uppmärksammas inom BBIC (Barns behov i centrum) som används i socialtjänstens barn- och ungdomsvård i staden. Frågor om våldsutsatthet ställs även inom ramen för beslutsstöd såsom SAVRY, EARL och iRiSk som används i samband med vissa barnavårdsutredningar. Det finns enligt juridiska avdelningen även juridiskt stöd för att ställa frågor om våld till barn inom ramen för en förhandsbedömning enligt 11 kap. 1 a § SoL. Detta sker dock inte rutinmässigt, förvaltningen ämnar lyfta frågan på berörda nätverk under året. I dialogen med juridiska avdelningen, som i sin tur talar med Socialstyrelsen, undersöks också möjligheter att rutinmässigt ställa frågor om våld utifrån 5 kap 11 § SoL.

Stöd till våldsutsatta

Barn, unga och vuxna som är eller har varit utsatta för våld ska vid behov få stöd och skydd från socialtjänsten. I detta avsnitt redogörs för vad förvaltningen hittills har gjort inom ramen för uppdraget att stärka arbetet med att ge stöd till våldsutsatta, både i öppenvård och under och efter vistelse på skyddat boende. Först redogörs för arbetet som riktar sig till barn och unga och därefter till vuxna.

Stöd till barn och unga

Enligt Socialstyrelsen förbises ofta barnens behov när mamman eller pappan utsatts för våld. Barn som upplever våld är i en mycket utsatt position. I familjer där den ena föräldern misshandlas sviktar i regel båda föräldrarna i sin föräldraroll.² Barn som upplevt våld i familjen måste uppmärksammas för att kunna få det skydd och stöd de behöver.

Barn, unga och föräldrar som har behov av en stöd- eller behandlingsinsats kan beviljas bistånd med stöd av socialtjänstlagen. Stödet kan både riktas direkt till barnet och erbjudas till hela familjen eller till vårdnadshavarna för att indirekt komma barnet till del.

En utgångspunkt för stöd- och behandlingsinsatser när barn har utsatts för våld är att riktade insatser direkt till barnet ofta behövs. En förändrad livssituation och skydd mot fortsatt våld är grundläggande förutsättningar för att behövliga insatser ska vara till nytta. Det är viktigt att arbeta tillsammans med föräldrarna för att uppnå förändring på sikt. En annan viktig utgångspunkt är att barn

² Stöd till barn på Relationsvåldscentrum (2019), Socialförvaltningen. Dnr. 3.1.1- 651 2019.

behöver rätt stöd i rätt tid och därför behövs olika former av insatser att tillgå.

Sedan hösten 2021 tar stadens fyra relationsvåldscentrum (RVC) emot barn som har upplevt våld i familjen. Stödet vid RVC vänder sig till barn vars föräldrar har, eller nyligen har haft, kontakt med RVC. Av de 749 våldsutsatta personer som var i kontakt med RVC under 2021 hade 66 procent minderåriga barn. Under 2021 tog RVC emot 18 barn och hittills i år har strax under 20 nya barnärenden inkommit. Vuxna som vistas i skyddat boende har vanligtvis inte en pågående kontakt med RVC, men det är inte ovanligt att en kontakt med RVC etableras, eller återupptas, efter vistelse i skyddat boende. RVC blir därmed en viktig aktör när det handlar om att erbjuda medföljande barn stöd efter vistelse i skyddat boende.

Trappansamtal är en av de vanliga insatserna som erbjuds i Sverige till barn som upplevt våld. För att kunna ge barnen ett bra stöd på RVC har alla behandlare i en stor utbildningsinsats under 2021 utbildats i *Trappan*. Det är en modell för krissamtal med barn från fyra år och uppåt som har upplevt våld i sin familj. Modellen är ursprungligen utvecklad av Rädda Barnen och innehåller krisbearbetning i tre steg. Målsättningen är att stödja barnets egna läkningsresurser genom att hjälpa barnet att bättre kontrollera sina minnen så att de inte blir så känslomässigt överväldigande. För att barnet ska kunna få insatsen *Trappan* behöver våldet ha upphört och barnets livssituation ha stabiliserats. En förutsättning för att arbeta med modellen är i regel också att barnet inte träffar den förälder som har utövat våldet under den tid som samtalen pågår.

Eftersom många barn lever kvar i en fortsatt instabil och orolig livssituation, och kanske bor växelvis hos sina föräldrar eller har regelbundet umgänge med den förälder som har utövat våldet, passar inte *Trappansamtal* för alla barn. För att kunna erbjuda även dessa barn stöd har en gemensam mall för trygghetsskapande och bekräftande *Här och nu-samtal* tagits fram i samverkan mellan stadens fyra RVC. Första gången behandlaren träffar barnet för *Här och nu-samtal* sker det tillsammans med föräldern som bekräftar att det är okej för barnet att prata fritt med behandlaren om sina upplevelser. Syftet med samtalen är att bekräfta barnets upplevelse och förmedla att barnet inte är ensamt om att uppleva våld och inte har någon skuld i det som hänt. Behandlaren följer barnet där hen befinner sig och samtalen fokuserar på hur det känns i stunden utan att pressa barnet att berätta om våld eller andra jobbiga situationer. Behandlaren ger ofta generella exempel på hur barn som upplevt våld kan reagera. Detta kan vara en hjälp för barnet att sätta ord på

sina egna känslor och öka barnets förståelse för sig själv och sitt sammanhang.

Allt fler barn får tillgång till stöd för egen del via RVC men arbetet befinner sig fortfarande i uppstart och flera utvecklingsområden har identifierats. Två centrala frågor att arbeta vidare med är vårdnadshavares samtycke till insats för barnet via RVC och samverkan mellan barn- och ungdomshandläggning och RVC. Det har under dessa första månader visat sig att det många gånger saknas samtycke till stöd för barnet via RVC från den vårdnadshavare som uppges ha utövat våldet. Ofta har barnets föräldrar olika bilder av barnets våldsutsatthet och av hur våldet dem emellan har sett ut. I dessa situationer kan det finnas en oro för att ett samtycke till stöd via RVC ska betraktas som ett ”erkännande” av våldet och att detta ska hållas emot föräldern vid en eventuell rättegång. När ord står mot ord och när våldet förnekas av vårdnadshavare kan det också vara svårt att motivera till en insats som är starkt kopplad till den ena förälderns individuella stödkontakt.

Ytterligare ett utvecklingsområde är att fler barn ska kunna få stöd på RVC. I uppstarten har främst barn vars förälder har kontakt med RVC kunnat erbjudas stöd. Ibland görs även bedömningen att annat stöd bättre motsvarar barnets behov. RVC, relationsvårdsteam (RVT) och enheterna för barn och unga behöver arbeta ihop sig i dessa frågor, hitta former för att bedriva ett motivationsarbete riktat till vårdnadshavare och med gemensamma krafter hitta vägar för att erbjuda fler våldsutsatta barn ett adekvat stöd för egen del. Ett exempel på en viktig fråga för dialog är i vilka situationer det kan vara lämpligt att enligt 6 kap. 13 a § föräldrabalken besluta om stöd för ett barn via RVC mot en av vårdnadshavarnas vilja. En annan viktig fråga att diskutera är när det är lämpligt att stödet till barnet ges via RVC och när stöd via den egna öppenvården bättre motsvarar bedömningen av barnets bästa.

Sedan 2020 ingår Kriscentrum för kvinnor och barn i ett sexårigt forskningsprojekt i samarbete med Marie Cederschiöld Högskola, vars syfte är att undersöka användningen av BRA-samtal i samtal med barn i osäkra boendeförhållanden, exempelvis i skyddat boende. BRA-samtal är en modell för att uppmärksamma anhöriga barns rätt till information, råd och stöd. Projektet består av två delstudier. Den ena delen undersöker BRA-samtal för barn i skyddat boende, och den andra delen undersöker BRA-samtal för barn som kommer till myndighetsutövande socialtjänst.

Studien om BRA-samtal för barn i osäkra boendeförhållanden ingår i forskningsprogrammet Sivin (Samordnade interventionssystem mot våld i nära relationer) som undersöker hur de olika delarna av socialt arbete, från upptäckt och utredning till stöd och uppföljning, kan samordnas. Stockholms stad är en av flera lokala socialtjänster som ingår i projektet.

En annan viktig aktör för att ge stöd till unga brottsoffer är Stödcentrum. De erbjuder råd och stöd till ungdomar och deras familjer som utsatts för eller bevittnat brott, exempelvis våld i ungas nära relationer eller övergrepp i rättssak. I Stödcentrums uppdrag ingår att upptäcka, stödja och länka brottsdrabbade genom att:

- informera om hur rättsprocessen går till
- vid behov delta i polisförhör med målsägare och vittnen
- hjälpa ungdomar att förstå information från rättsväsendet och andra myndigheter
- vid behov följa med vid rättegång
- vara behjälplig i kontakten med till exempel försäkringsbolag och polis
- ge stödjande samtal utifrån konsekvenserna av brottet
- vid behov länka vidare till ordinarie socialtjänst eller regionen/psykiatri

Stödcentrum är en så kallad serviceinsats, den är inte individuellt anpassad eller biståndsbedömd. Stödcentrum arbetar inte med långsiktig behandling, utan stödet ges som regel i max fem samtal. Detta är i de flesta fall tillräckligt för att ungdomarna som har kontakt med Stödcentrum ska uppnå en positiv förändring av sin livssituation. De ungdomar vars behov inte kommer att kunna tillgodoses genom råd och stöd länkar Stödcentrum vidare till ordinarie socialtjänst eller regionen/psykiatri.

Den vanligaste vägen in till Stödcentrum för barn och ungdomar är genom polisen som Stödcentrum samverkar med på flera olika nivåer. Remitteringsförfarandet till Stödcentrum är inte formaliserat inom polisen och arbetet bygger på en manuell hantering. Polisen utreder internt på nationell nivå informationsöverföring om brottsutsatta och vittnen till kommunerna.

Stödcentrum samverkar med bland annat polisen, socialtjänst och olika delar av rättsväsendet i olika formaliserade nätverk. Länsstyrelsen har en regional samordning och samlar länets olika stödcentrum regelbundet i en arbetsgrupp. Länsstyrelsen har åtagit sig att genomföra en samlad informationskampanj för samtliga

kommuner i länet. Samverkan sker också med civilsamhället, främst via de två IOP som Stödcentrum är delaktiga i med Brottsofferjouren (BOJ) respektive stiftelsen 1000 Möjligheter.

Syftet med partnerskapet med BOJ, som ingicks i mars 2022, är att det ska bidra till att brottsofferstödet i staden ges på bästa möjliga sätt. Partnerskapet med Stiftelsen 1000 Möjligheter ingicks i december 2021 och målet är bland annat att förebygga våld i ungas relationer och att nå fler unga våldsutövare i syfte att få dem att sluta använda våld.

Prioriterade målgrupper för Stödcentrum under 2022 är unga som inte har polisanmält sin brottsutsatthet, unga som är utsatta för våld i nära relationer samt övergrepp i rättssak. Utifrån detta arbetar Stödcentrum mer utåtriktat mot stadsdelsförvaltningarna, dels med informationsspridning, dels för att snabbt kunna erbjuda anpassat stöd vid särskilda händelser. Våren 2022 kommer Stödcentrum att gå ut med en informationskampanj på sociala medier, som riktar sig dels direkt till ungdomar, dels till föräldrar och andra vuxna.

Antal personer som erbjudits kontakt med Stödcentrum ligger förhållandevis stadigt, runt 2 000 per år. En tillfällig topp skedde år 2019 på grund av ett ökat antal rån det året, det har dock stabiliserats sedan 2020. Antal personer som aktualiserats för samtalsstöd vid Stödcentrum ligger också, förutom den tillfälliga toppen år 2019, förhållandevis jämnt.

2021 utökades Stödcentrums målgrupp genom en sänkning av den lägsta åldersgränsen från 12 till 10 år. Under 2022 har 19 stycken 10-11 åringar erbjudits brottsofferstöd, utav dem har fem stycken tagit emot mer stöd än det första telefonsamtalet.

Sänkningen av åldersgränsen har gjort att fler ärenden 10-12 år inkommer till Stödcentrum från polisen. En övervägande del av dessa ärenden är skolrelaterade (i eller i anslutning till skolan), till skillnad från ärenden gällande äldre ungdomar. Brotts typerna skiljer sig dock inte åt, utan det är till största del misshandel, hot, och rån.

2022 har Stödcentrum två nya indikatorer, en på nämndnivå och en i stadens program mot våld. Nämndindikatorn mäter klienternas nöjdhet med stödsamtalet och hittills har i stort sett samtliga av de 573 skattade samtalen visat på att barnen och ungdomarna är nöjda efter kontakten med Stödcentrum. Indikatorn från programmet mot våld mäter antalet unga som får stöd och hjälp av Stödcentrum utifrån våld i nära relationer. Hittills under 2022 rör det sig om fem

flickor och inga pojkar, vilket är i nivå med samma period förra året.

Stöd till vuxna

Arbetet med att stärka stöd till vuxna våldsutsatta pågår på flera olika sätt. Under hösten 2021 och våren 2022 ges en föreläsningssdag om våldsutövare och hur socialtjänsten kan informera dem om stöd till förändring samt motivera dem att söka sådant stöd. Föreläsningen riktar sig till myndighetssidan inom alla verksamhetsområden utom våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck, som bedöms ha denna kunskap och behöva kompetensutveckling på mer avancerad nivå. Föreläsningstillfällena, totalt 15 stycken, är alla fullbokade. De ges i regi av Marie Cederschiöld högskola med föreläsare från Manscentrum i Stockholm, som har mångårig erfarenhet av arbete med våldsutövare. Samtidigt pågår en planering för att ge motsvarande utbildning till icke myndighetsutövande verksamheter, med start i höst, i regi av RVC i samarbete med socialförvaltningen.

RVC ger stöd i form av individuella samtal och gruppsamtal till våldsutsatta vuxna. Många klienter lider av psykisk ohälsa, inte minst posttraumatiskt stressyndrom, PTSD. Utifrån det pågår planering för hur kompetensen om psykisk ohälsa kan stärkas inom verksamheterna, för att ytterligare stärka bemötande och stöd till den målgruppen. Arbete pågår också för att förbättra samverkan mellan RVC och vuxenpsykiatrien.

I början av året hölls två workshops där den genomförda utvärderingen av RVC³ presenterades och diskuterades. I utvärderingen identifierades utvecklingsområden som nu ska följas upp inom förvaltningen och stadsdelsnämnderna. Bland annat framkom att RVC:s klienter ansåg att RVC behöver vara mer synliga för invånarna, så att de som behöver söka sig dit vet att verksamheterna finns och vad de kan ge för stöd. Vidare ska stödet från RVC till brukare med olika typ och grad av stödbehov vara likvärdigt. Det framkom också att samverkan mellan RVC och övriga delar av socialtjänsten behöver utvecklas samt att kunskapsnivån kring våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck inom socialtjänsten behöver öka.

Medarbetare och chefer inom RVT och ungdomsenheterna har erbjudits utbildning i riskbedömningsmetoden Patriark, för våld

³ Utvärdering av Relationsvårdscentrum (RVC) i Stockholms stad (2021), Eriksson Maria, Bergman Ann-Sofie, Ekström Veronica, Robertsson Karin, Ersta Sköndal Bräcke Högskola och Stockholms stad

som sker i en hederskontext. Två tillfällen hölls i slutet av 2021 och nästa sker i maj månad. Planen är att erbjuda fler utbildningstillfällen i Patriark under hösten 2022. Under hösten planeras också en utbildning i att använda bedömningsmetoden FREDA-beskrivning och riskbedömningsmetoden FREDA-farlighet, framtagna av Socialstyrelsen, som riktar sig till personer utsatta för våld i nära relationer.

Förvaltningen har också arbetat kompetenshöjande genom att föreläsa för stadens stadsdelsmammor om vad våld i nära relation är, hur man kan fråga och vilket stöd som finns att få för dem som är utsatta. Stadsdelsmammorna träffar kvinnor i en helt annan kontext än socialtjänsten gör och är därför en viktig aktör. Likaså har förvaltningen föreläst för BOJ om vilket stöd som socialtjänsten kan erbjuda brottsoffer, med särskilt fokus på våld i nära relationer och hedersvåld.

Förvaltningen deltar på strategisk nivå i referensgruppen för Islandsprojektet och i projektgruppen för IGOR, som båda är projekt inom ramen för polisens Initiativ Gryning. Förvaltningens roll är främst att fungera som sakkunniga och stötta när olika frågor uppstår i projekten. Exempel på sådana frågor kan vara juridiska frågor kopplat till dokumentation och frågor kring vad man kan söka för stöd för att finansiera ett projekt framåt. På operativ nivå deltar förvaltningen aktivt i Islandsprojektet genom socialjouren som är involverade i många av de så kallade Islandsärendena då polis och socialtjänst ofta rycker ut utanför kontorstid i dessa ärenden.

Att ha ett stabilt boende är centralt för människors möjlighet att känna sig trygga och en förutsättning för att kunna fokusera på andra saker, exempelvis arbete, skolgång och att bearbeta och ta hand om olika konsekvenser som våldet har gett upphov till. SHIS är en viktig boenderesurs i staden och förvaltningen arbetar för att stadsdelsnämnderna ska använda denna resurs i högre utsträckning för våldsutsatta. Idag sker ett mindre antal (26 stycken 2021) remitteringar per år till SHIS *Mellanbo* som är deras boende med stöd riktat till personer med erfarenhet av relationsvåld. Stadsdelsnämnderna kan också remittera till *Avtalat boende* inom SHIS, men det går inte att utläsa av statistiken i hur många fall som våldsutsatthet är orsak till remitteringen. Orsaker till att få stadsdelsnämnder remitterar till SHIS är, såvitt förvaltningen har förstått, framförallt två: stadsdelsnämnderna bedömer inte alltid att personen har behov av boendestöd men det ingår i ”mellanboendet” och blir därmed en kostnad, samt att samarbetet mellan

relationsvårdsteamerna och SHIS behöver utvecklas och stabiliseras. Förvaltningen har en nära dialog med SHIS, som genomför ett utvecklingsarbete inom våldsområdet som bland annat innefattar kompetensutveckling om våld till de medarbetare som ska arbeta med målgruppen. Förvaltningen försöker också löpande fånga upp erfarenheter från RVT för att ta upp i dialogen med SHIS. En förutsättning för att tillgången till ”mellanboende” hos SHIS ska bli likställd för våldsutsatta oavsett var i staden de bor, är också att alla RVT kan remittera dit. Så är inte fallet idag. Alla relationsvårdsteam har formell delegation att remittera till SHIS, men vissa stadsdelsförvaltningar har bestämt att endast vissa enheter (ofta är försörjningsstöd en av de enheterna) får remittera till SHIS. Socialförvaltningen har uppfattat att en anledning till att denna ordning har valts är att remitterande nämnd i de flesta fall enligt hyreskontraktet med SHIS har ansvar att stå för hyra om hyresgästen inte betalar, liksom för kostnader för skadegörelse och liknande om det uppstår.

En annan viktig boendefråga rör förtur för våldsutsatta i den kommunala bostadskön, som beslutas av bostadsförmedlingen. Andelen som får bifall till förtur har minskat kraftigt de senaste tio åren, från 92 procent bifall 2011 till nio procent år 2020. Andelen bifall till förtur steg under 2021 till 23 procent, men RVT ser ändå ett behov av förtur hos väsentligt fler av deras klienter än vad som sker idag.⁴ Även här har förvaltningen en löpande dialog med förtursenheten, i syfte att utveckla deras kompetens kring våld och att förmedla behov och önskemål mellan stadsdelsnämnderna och förtursenheten. Förvaltningen kommer att presentera ett beslutsstöd till förtursenheten i ett PM i juni 2022.

En viktig del i stadens program mot våld är det så kallade arbetsgivarperspektivet, som handlar om att staden som arbetsgivare har ansvar och möjlighet att uppmärksamma våldsutsatthet hos medarbetare. Ett stödmaterial som riktar sig till chefer håller på att tas fram av socialförvaltningen i samarbete med stadsledningskontoret.

⁴ Alla som söker förtur i bostadskön på grund av våldsutsatthet har inte kontakt med socialtjänstens RVT, siffran 23% är alltså inte synonym med att 23% av RVT:s klienter som söker förtur får det.

Implementering av stadens handlingsplan för att motverka människohandel och prostitution

I december 2021 fattade socialnämnden beslut om en handlingsplan för att motverka människohandel och prostitution.⁵ Handlingsplanen riktar sig till samtliga verksamhetsområden inom stadens socialtjänst,⁶ på stadsdelsförvaltningarna och socialförvaltningen, och syftar till att:

- Öka kunskapen inom socialtjänsten om tecken på och effekter av att någon utnyttjas i människohandel, sugardejting eller prostitution, samt vilka åtgärder som bör vidtas.
- Öka socialtjänstens förmåga att tillgodose behov av skydd och stöd hos målgruppen.
- Motverka efterfrågan på sexköp.
- Utveckla samordningen och tydliggöra ansvarsfördelningen mellan olika aktörer.

Handlingsplanen innefattar åtgärdsförslag som rör människohandel för sexuella ändamål, sugardejting och prostitution för både barn och vuxna. Vidare ingår barn och unga som utsätts för människohandel oavsett ändamål, exempelvis barn som utnyttjas i kriminalitet, tiggeri eller som arbetskraft.

Människohandel och prostitution är ett komplext samhällsproblem som kräver ett brett spektrum av insatser, på flera olika nivåer. Nedanstående sex utvecklingsområden har identifierats som viktiga för att förhindra och motverka att personer i Stockholms stad utnyttjas i denna typ av våldsfenomen och att efterfrågan minskar.

1. Kunskapshöjande insatser
2. Förebyggande åtgärder
3. Utåtriktat arbete
4. Bemötande
5. Stödinsatser
6. Samverkan och samordning

Under 2022 pågår implementering av handlingsplanen. Implementering handlar om att ändra ett beteende hos dem det berör, i det här fallet personal inom Stockholms stads socialtjänst,

⁵ [Handlingsplan för att motverka människohandel och prostitution](#)

⁶ Med *socialtjänsten* avses i handlingsplanen de verksamheter i stadens stadsdelsförvaltningar och på socialförvaltningen som arbetar inom ramen för socialtjänstlagen (barn och unga samt vuxna) och inbegriper myndighetsutövning, biståndsbedömda och icke-biståndsbedömda insatser som erbjuds som rådgivning, stöd och service.

och därmed skapa förutsättningar för en långsiktig förändring. Socialtjänsten har en viktig roll i att motverka alla former av människohandel och prostitution. Medarbetare måste ha kunskap om och förutsättningar för att identifiera både vuxna och barn som är (förmodat) utsatta för människohandel eller prostitution, samt de personer som exploaterar andra människor.

För att handlingsplanen ska ge effekt för den utsatta målgrupp som berörs måste det finnas kännedom om den på verksamhetsnivå. Socialförvaltningens ansvariga utredare har spridit information genom nyhetsbrev och olika nätverk i staden, samt spelat in en introduktionsfilm till intranätet. Nedan redovisas vad mer som hittills är gjort inom ramen för uppdraget samt vad som planeras framåt inom respektive utvecklingsområde.

1. Kunskapshöjande insatser

I handlingsplanen föreslås ett antal kunskapshöjande insatser främst i form av webbutbildningar. Förvaltningen sprider information om dessa utbildningar i nätverk, nyhetsbrev med mera, med rekommendation om att de bör genomföras. Regionkoordinatorerna med ansvar för dessa frågor kommer också att bjudas in till nätverksträffar som förvaltningen anordnar för att föreläsa om ämnet.

2. Förebyggande åtgärder

Ett tidigt och väl utbyggt generellt förebyggande arbete är en grundläggande del av insatserna mot exploatering. Det förebyggande perspektivet är extra viktigt utifrån det särskilda ansvar socialtjänsten har för barn och unga som riskerar att fara illa. Ett exempel på förebyggande arbete på universell nivå är det skolbaserade programmet MVP (Mentorer i våldsprevention).⁷ En förvaltningsövergripande arbetsgrupp med representanter från socialförvaltningen, utbildningsförvaltningen och berörda stadsdelsförvaltningar driver arbetet med MVP och Fritid fri från våld. En "Stockholmsmodell" för arbetet med våldsprevention riktad till barn och unga är under utveckling och ska färdigställas i april. Denna modell syftar till att skapa ett sammanhållet våldspreventivt arbete för barn och unga på flera olika arenor, såsom skola, fritid och fältverksamhet. Målsättningen är att barn och unga ska mötas av ett gemensamt förhållningssätt inom staden i frågor gällande MVP:s grundstenar *genus, våld* och *åskådarperspektiv*.

I slutet av förra året erbjöd socialförvaltningen vid två tillfällen en föreläsning om våldsförebyggande arbete med ett

⁷ MVP är ett skolbaserat program med fokus på att förebygga mäns och pojkars våld.

jämställdhetsperspektiv för stadens socialtjänst inom barn och unga, i samarbete med stadsledningskontoret.

Socialförvaltningen har i samarbete med ungdomsmottagningarna formulerat rutinfrågor om våld som ska ställas på samtliga mottagningar vid det första besöket. Frågor om sexuellt våld och erfarenhet av sex mot ersättning ingår i frågebatteriet. Att utsatthet för sexuella övergrepp är en riskfaktor för att sälja sex är belagt i forskning. Forskning visar även att den psykiska hälsan är sämre bland unga som sålt sex jämfört med unga som inte har gjort det.⁸ Att ställa frågor regelmässigt minskar risken för att utsatthet förbises och signalerar att det är möjligt att prata om svåra saker. Vidare behövs kunskap och rutiner för att fånga upp, omhänderta och hänvisa de som berättar om utsatthet. Framtagande av ett stödmaterial om unga och vuxna med erfarenhet av sex mot ersättning riktat till medarbetare inom socialtjänsten ska påbörjas under våren.

3. Utåtriktat arbete

Det utåtriktade arbetet pågår enligt socialförvaltningens ordinarie uppdrag, i form av uppsökande arbete i samarbete med polismyndighetens människohandelssektion och flera lokalpolisområden. Målgruppen är personer som är utnyttjade i sexuell exploatering och prostitution samt de personer som köper sex. Personal från socialförvaltningen medverkar i syfte att informera, stötta och motivera till stöd. Samtal med den som misstänks för köp av sex syftar till att se till den enskildes psykiska status men även att erbjuda stöd och hjälp på sikt, genom att informera om KAST-mottagningen i Stockholms stad. I samtal med den person som är utsatt för sexuell exploatering informeras individen om rättigheter samt stöd- och hjälpfunktioner i samhället såsom Mikamottagningen, socialtjänsten och det så kallade IOM:s återvändandeprogram.⁹ Under 2021 genomfördes 117 samverkanspass och parterna har överenskommit att genomföra fyra samverkanspass i veckan under 2022.

Information om tillgängliga stöd- och skyddsinsatser för utsatta i staden är översatta till flera olika språk och information till sexköpare är översatt till engelska.

⁸ *Unga, sex och internet efter #metoo*. Om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021 (2021). Stiftelsen Allmänna Barnhuset

⁹ Personer som utsatts för människohandel kan erbjudas att ingå i IOM:s (International Organisation for Migration) återvändandeprogram för frivilligt återvändande till hemlandet.

Socialförvaltningen deltar i det länsövergripande arbetet med att förebygga och bekämpa våld i Stockholms län, genom Operation Kvinnofrid (OPK).¹⁰ Den regionala handlingsplanen ska gälla till och med 2023 och inom ramen för arbetet ska en regional kampanj genomföras, med syfte att påverka attityder till sexköp och pornografi.

4. *Bemötande*

Personer som varit utsatta för människohandel kan sakna tilltro till myndigheter och det är därför extra viktigt att skapa en förtroendefull relation genom ett respektfullt bemötande.

I november 2021 genomfördes två digitala halvdagarsutbildningar med fokus på målgruppen barn och unga, där cirka 150 personer deltog. För att höja beredskapen och kompetensen ytterligare kring att bemöta målgruppen ska socialförvaltningen erbjuda två utbildningsdagar för personal inom stadens socialtjänst, både chefer och medarbetare. Utbildningen anordnas i samarbete mellan avdelningen för stadsövergripande sociala frågor och socialtjänstavdelningen, och genomförs av de verksamheter som arbetar med målgruppen (Mikamottagningen, KAST, regionkoordinatorerna, Stödcentrum och ungdomsjouren). Planering av upplägg pågår.

SKR har tagit fram den digitala utbildningen *Samtal med barn* som socialförvaltningen har köpt in och spridit till samtliga stadsdelsförvaltningar för att så många som möjligt ska kunna genomgå utbildningen. Utbildningen syftar till att ge samtalsmetodiska verktyg som skapar trygghet i samtalssituationen och består av fem seminarier.

5. *Stödinsatser*

De verksamheter som erbjuder stödinsatser till den specifika målgrupp som handlingsplanen berör är regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel, Mikamottagningen, KAST, Stödcentrum, Ungdomsjouren och Barnahus. Sammantaget tar dessa verksamheter inom ramen för sina respektive ordinarie uppdrag emot personer som utnyttjas i prostitution och människohandel i alla åldrar, samt personer som köper sex.

¹⁰ Operation Kvinnofrid är Stockholms läns myndighetsgemensamma samverkansplattform för att förebygga och bekämpa våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende av relation. Deltagande myndigheter är Länsstyrelsen, Kriminalvården, Polisen, Region Stockholm, Stockholms stad och Storsthlm som företräder länets 26 kommuner.

Det pågår en utveckling av dialog och erfarenhetsutbyte mellan ungdomsmottagningarna och regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel, samt mellan ungdomsmottagningarna och Stiftelsen 1000 möjligheter, som driver ungarelationer.se (för unga personer utsatta för, eller som utsätter någon för våld i parrelation) och Ellencentret (för personer med erfarenheter av sex mot ersättning).

6. Samverkan och samordning

För att effektivt motverka människohandel och prostitution är samverkan en huvudkomponent. Socialförvaltningen och Polisregion Stockholm har ingått en samverkansöverenskommelse gällande arbetet mot prostitution. Ambitionen är att få till en arbetsmodell som är väl integrerad i linjearbetet och utförs konsekvent och metodologiskt. Respektive organisation ska avsätta tillräckligt med resurser för att stabilisera samverkan och värna den samsyn och samverkansmodell som vuxit fram. Det som sker inom ramen för överenskommelsen ger förutsättningar för ett samordnat och effektivt arbete och båda parter anser att samverkansavtalet fallit väl ut, både utifrån målsättningar och statistik.

Även verksamheter inom hälso- och sjukvården är viktiga samarbetspartners för staden, både på strukturell nivå genom olika samverkansforum samt på individnivå då socialtjänsten lokalt behöver stötta en utsatt person till att få rätt behandling. Utveckling av samverkan pågår inom ramen för ett flertal budgetuppdrag som inte redovisas i denna rapport (för vidare läsning rekommenderas socialnämndens verksamhetsberättelse 2021 samt tertialrapport 1 2022).

Kriget i Ukraina har drivit miljoner människor på flykt i Europa. Många kommer till Sverige och socialförvaltningen rustar för flyktingmottagandet på flera olika nivåer. Barn som flytt är en särskild riskgrupp för att utnyttjas i människohandel och sexuell exploatering samt för att utveckla psykisk ohälsa. De är i behov av ett snabbt och tryggt omhändertagande och psykosocialt stöd. Regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel ingår i det operativa arbetet i samverkan med polisen och andra berörda kommuner. Förvaltningen följer utvecklingen noga och berörda verksamheter har förhöjd beredskap för att kunna utföra sitt uppdrag med högre kapacitet än i normalläge.

Rutiner för hur ärenden med barn som saknar vårdnadshavare i Sverige ska hanteras har tydliggjorts. Socialjouren har ankomstansvaret för alla ensamkommande barn innan de fått

kommunanvisning. Socialjouren inleder utredning och placerar barn som saknar vårdnadshavare i Sverige tills anvisning kommer från Migrationsverket och överlämnar sedan ärendet till den anvisade stadsdelen, alternativt kommunen.

Socialförvaltningen har påbörjat ett arbete med att se över om det bör tas fram en stadsövergripande rutin i handläggningen av ekonomiskt bistånd i de fall en person får eller har fått ersättning för sexuella tjänster. En arbetsgrupp med representanter från ett par stadsdelsförvaltningar har börjat se över behov, utmaningar och möjligheter att stötta målgruppen. Mikamottagningen är inkopplad utifrån sin expertkunskap och erfarenheter av målgruppen.

Socialförvaltningen samverkar med utbildningsförvaltningen (inklusive elevhälsan) i implementeringen av deras handlingsplan mot våld och övergrepp, *Våga fråga, lyssna och agera!* som togs fram 2021. Genom täta möten och kunskapsutbyte fördjupas möjligheterna att gemensamt bekämpa våld och förtryck. Verksamheter från socialförvaltningen ska bland annat delta på en fortbildningsdag i maj, som riktar sig till utbildningsförvaltningens sjuksköterskor och skolläkare.

Slutord

Arbetet mot våld är komplext vilket också framgår av denna rapport. De som utsätts för och utövar våldet finns överallt i samhället och i de kommunala verksamheterna och det är därför av stor vikt att vi – samhället, staden och Stockholms socialtjänst – arbetar tillsammans med detta. Det är inte ovanligt att våldet och andra sociala problem finns samtidigt i en människas liv. När det gäller barn finns ofta en problematik när två vårdnadshavare har olika uppfattning om vad som har hänt och vad barnet har fått uppleva vilket leder till att många våldsutsatta barn och unga inte får adekvat stöd och hjälp, till men för deras framtida utveckling. Olika våldsformer kan dessutom hänga ihop och ibland vara aktuella för en och samma person, liksom att en person både kan utöva våld och själv vara utsatt. Allt detta kräver samverkan inom staden och med andra aktörer. Stockholms stad har frågor om våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende relation högt upp på agendan, vilket inte minst framgår av stadens program mot våld. Programmet är en viktig ram för arbetet, som ger en struktur och en riktning och konkretiserar arbetet i form av aktiviteter som åligger olika nämnder. Tillsammans utvecklar vi arbetet.

Det pågår mycket arbete även på nationell nivå inom våldsområdet, inte minst inom ramen för det åtgärdsprogram som regeringen antagit för åren 2021-2023. Programmet består av 99 punkter för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. En viktig punkt, där regeringen väntas lämna lagförslag under året, är förslag för att reformera insatsen skyddat boende, så att det blir en ny placeringsform enligt socialtjänstlagen. Förslagen väntas bland annat också innebära att barn som följer med en förälder till skyddat boende placeras av socialtjänsten, istället för att som idag enbart vara medföljande till föräldern. Vidare väntas större krav på kvalitet i insatsen ställas i förslagen.

Det pågår även en utredning för att ta fram ett förslag till en samlad nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Strategin ska anlägga ett helhetsperspektiv och möjliggöra en sammanhållen inriktning för arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot barn under den närmaste tioårsperioden (Dir. 2021:29). Ytterligare en utredning pågår för att se över regler i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning, adoption och umgänge. Uppdraget syftar bland annat till att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för barn som har upplevt våld av närstående (Dir 2021:70).

Sedan augusti 2021 har socialtjänstlagen utökats med en ny paragraf i 5 kap., 11 a §, där socialnämndens ansvar för att verka för att personer som utövar våld mot närstående ska förändra sitt beteende. Bland annat i spåren av detta revideras föreskrifter och allmänna råd på området, nuvarande SOSFS 2014:4, och utökas med fler bestämmelser gällande våldsutövare. Detta får sannolikt konsekvenser för socialtjänstens arbete.